ואין השביעית משמטתה ואין הבכור נוטל בה פי שנים: נגבית בב"ד מאי טעמא כמלוה דמיא ואין בה משום רבית דלאו אדעתא דהכי יהב ליה ואין השביעית משמטתה דלא קרינא ביה [1]לא יגוש ואין הבכור נוטל פי שנים דהוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק אמר רב כהנא [א]כללא דשושבינותא הוה במתא איבעי ליה למיתא (א) שמע קל טבלא איבעי ליה למיתא לא שמע קל טבלא איבעי ליה לאודועיה (ב) תרעומת אית ליה שלומי משלם ועד כמה אמר אביי [ב]נהגו בני גננא עד זוזא (ג) אייתא [א]בכפיה אכליה בכרסי' עד ארבעה משלם פלגא מכאן ואילך איניש איניש כחשיבותיה תנו רבנן [ג]עשה עמו בפומבי ובקש לעשות עמו בצנעא יכול לומר לו בפומבי אעשה עמך כדרך שעשית עמי [ד]עשה עמו בבתולה ובקש לעשות עמו באלמנה יכול לומר לו בבתולה אעשה עמך כדרך שעשית עמי עשה עמו בשניה ובקש לעשות עמו בראשונה יכול לומר לו לכשתשא אשה אחרת אעשה עמך עשה עמו באחת ובקש לעשות עמו בשתים יכול לומר לו באחת אעשה עמך כדרך שעשית עמי תנו רבנן עתיר נכסין עתיר פומבי זה הוא בעל הגדות עתיר סלעים עתיר תקוע זהו בעל פלפול עתיר משח עתיר כמס זהו בעל שמועות [ב]הכל צריכין למרי חטיא גמרא [ג]אמר רבי זירא אמר רב מאי דכתיב [2]כל ימי עני רעים זה בעל גמרא וטוב לב משתה תמיד זה בעל משנה רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב [3]מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בם מסיע אבנים יעצב בהן אלו בעלי משנה בוקע עצים יסכן בם אלו בעלי גמרא רבי חנינא אמר כל ימי עני רעים זה שיש לו אשה רעה וטוב לב משתה תמיד זה שיש לו אשה טובה רבי ינאי אמר כל ימי עני רעים זה איסטנים וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה רבי יוחנן אמר כל ימי עני רעים זה רחמן וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי ורבי יהושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה שדעתו קצרה וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו רחבה ואמר

ואין שביעית משמטתה. אם עברה שביעית בינתיים קודם שחזר זה ונשא גם הוא אשה: **ואין בכור נוטל פי שנים.** היכא דחוזרת לאמצע כדתניא לעיל (קמד:): **נגבית בב"ד מ"ט מפני שהיא כמלוה** ה"ג לה. ובספרים כתוב נגבית בב"ד וחוזרת בעונתה מ"ט מפני שהיא כמלוה דלדעת כן הלווהו שיחזיר לו בעונת שמחתו ופרעון הולך אחר קביעות זמן שקבע לו המלוה: **דלאו אדעתא דרבית יהיב ליה.** שאם רצה פוחת לו אלא מתוך שמחת ריעות הרבה בדורון: **דלא קרינא ביה לא יגוש.** שאינו יכול לדחקו בב"ד בשביעית שהרי לא הגיע זמנו עד שישא הוא אשה ויחזיר לו או דאינה נגבית אלא בב"ד בעונתה כדאמרינן במסכת מכות (דף ג:) המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו אף זה לא הגיע זמנו עד לאחר שביעית הלכך בשביעית אכתי לא מטא זמניה שיוכל לנוגשו דעדיין לא נשא אשה: **דהוי ליה ראוי.** ופסקינן הלכתא בפרק יש נוחלין (לעיל דף קכה:) אין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות: **הוה במתא.** אותו שעליו להחזיר שושבינות הוה בעיר כשנשא שושבינו אשה ולא בא לשמחתו: **איבעי ליה למיתי.** ונגבית בב"ד: **קול טבלא.** (ד) אשקלג"א בלע"ז שהיו משמיעין קול לבא לשמוח עם החתן: **איבעי ליה לאודועי.** ומדלא אודעיה תרעומות אית ליה עליה כדמפרש ואזיל אבל שלומי מיהא משלם: **עד כמה.** דהא ודאי צריך לנכות דמי אכילתו שהרי לא אכל עמו: **עד זוזא** (ה) **כו'.** זוזא היה אוכל הלכך זוזא פוחת מדמי שושבינותו. אית דגרסי עד זוזא אייתיה בכפיה אכלי בכסיה בכסנו כמו בית הכוסות אי נמי בכרסיה: **עד ארבע.** אם נתחייב ד' זוזים משושבינותו: **משלם פלגא.** דכיון דמביא ד' רגילין להאכילו בריות עד שני זוזים וכיון דלא אכל יפחות שנים מן הד': **כחשיבותיה.** לפי מה שהוא חשוב ומביא הרבה ורגילין (ו) לכבדו במיני מעדנים יפחתו לו מדמי שושבינותו כפי מה שהיה אוכל: **עשה עמו בפומבי.** בגלוי שמחה מפורסמת וזה שחזר ונשא גם הוא אשה בקש לעשות חופתו בצניעות או לפי שעת צרה (ז) היא או שרוצה לצמצם סעודתו ואינו חושש להרבות אוכלין: **בפומבי אני עושה עמך.** בשמחה יתירה אני חפץ כמו שעשיתי לך וכן כל הנך דמפרש ואזיל: **לכשתשא אשה אחרת.** לא אשמח יותר ממה ששמחתני שאיני חפץ בשמחה יתירה: **ס"ר עשיר בנכסין.** עשיר משדות וכרמים וזיתים הנראין לבריות וגם עתיר פומבי עושר הגלוי כגון רוב בהמות שהכל יודעים בהן: **זהו בעל אגדה.** שדורש בכל מקום ברבים בבתי משתאות שדורש בימים טובים והכל נאספין לשמוע ויש לו קול חכמה. ובא להשמיענו שמתוך שאין אגדות צריכות עיון יכול לדרוש בכל מקום: **עשיר סלעין.** שולחני שמשתכר תמיד במיני מטבעות: **עשיר תקוע.** יש מפרשין שיש לו בתים הרבה ומשתכר בהן תדיר ומיקרי הכי על שם ויעקב תקע את אהלו (בראשית לא) ולי נראה כדאמרינן במנחות (דף פה:) תקוע אלפא לשמן עיר היא ומשם היו מביאים שמן למנחות. ודימה למטבעות ולשמן את הפלפול על שם שמרויח יום יום תדיר בפלפולו טעמים הרבה כשאר המטבעות וטעמי השמן שמביאין מתקוע: **עשיר משח.** אנשי מדות (במדבר יג) מתרגמינן אנשי משחן. עתיר בדבר המדוד כגון תבואה שאין משתכרין בה תדיר אלא מכניסין אותה לאוצר ולכשתגיע עת מכירה אז ימכרנה וישתכר. והיינו נמי עתיר כמס כמו כמוס עמדי חתום באוצרותי (דברים לב) דבר שמכניסין לאוצר: **זהו בעל שמועות.** שיודע הלכות ומימרות האמוראין ולכשיגיע עת הוראה יגלה שמועותיו: **גמרא.** סוגיית גמרא ותרוצי משניות וברייתות וזהו עיקר הגמרא שאם לא הגמרא אין למדין הלכה מתוך משנה כדאמרינן התנאים מבלי עולם (סוטה דף כב.): **זה בעל גמרא.** שממית עצמו לכוין הלכות ולתרץ הוויות: **רבא אמר איפכא.** כל ימי עני רעים זה בעל משנה שאינו יכול להורות הלכה מתוך משנתו וגם כי כשחולקות זו על זו אינו יכול לתרץ וטוב לב זה בעל הגמרא שיודע משניות על עיקרם ובקי בטעמיהם ויש בידו כח להורות הלכה למעשה: **יעצב.** לשון בעצבון תאכלנה (בראשית ג): **זה בעל משנה.** ששונה משניות כל היום ואין לו אלא צער שמתקשה בטעמיהן ואינו יודע לפרש: **יסכן.** לשון חמימות כמו ותהי למלך סוכנת (מלכים א א). כלומר שנהנה מהן: **זה איסטנים.** מי שדעתו קלה ולבו (ט) נמאס בכל דבר מגונה שהוא רואה: **יפה.** שסובל הכל דאינו מזיק לו שום לכלוך ושום דבר מיאוס: **קצרה.** כמו עלגן והקפדן עינו רעה בשלו ובשל אחרים: **זה רחמן.** כמה (ו) עניים הוא רואה וכמה מאורעות שלבו בוכה תדיר עליהן: **ואמר**

ואין השביעית משמטתה. דלא קרי ביה לא יגוש מכאן היה מביא ר"ת ראיה דקיימא לן כלישנא בתרא דפרק קמא דמכות (דף ג: ושם ד"ה א"ד) דאמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו ואע"ג דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש דהכי נמי משמע הכא דכיון דלא קרינא ביה בשושבינות (ח) לא שייך ביה למימר דשביעית משמטתה ועל ידי כן מגיה ר' יעקב מה שיסד הפייט ר' אליהו הזקן זמן עשר כסף כי ילוהו במלאי ימיו יעזבנו (ט) ולישנא קמא דפרק קמא דמכות (שם) אית ליה דהמלוה לחבירו לי' שנים שביעית משמטתו ואין ר"ת פוסק כן אלא כלישנא בתרא דאית ליה אין שביעית משמטתו (י) ומגיה זמן עשר כסף כי ילוהו ולא במשפט במלאי ימיו יעזבנו ואין נראה לר"י ראיה מכאן דלא שייכא כלל שושבינות למלוה שהרי מכמה דברים הם חלוקים זה מזה כדמשמע הכא והכא הכי פירושו אין שביעית משמטתו דלא קרינא ביה לא יגוש ושמא לעולם לא יבא לידי לא יגוש שיכול לומר לו בבתולה אני עושה עמך או שמא לא ישא אשה אבל מלוה שלבסוף בא לידי לא יגוש שביעית משמטתה:

ואין הבכור נוטל פי שנים דהוה ליה ראוי כו'. ואפילו למאן דאמר לעיל בפ' יש נוחלין (דף קכד:) מלוה לא הוי ראוי שושבינות מיהא הוי ראוי כי שמא לא יפרע לו לעולם:

עשה עמו באחת ובקש לעשות עמו בשתים. פי' שיפרע לו בשתי נשים בכל אחת אני שרוצה לישא זו אחר זו יכול לומר באחת אני עושה עמך כדרך שעשית עמי ולא אטרח בשתים והר"ר יצחק בר מרדכי פירש דגרסינן איפכא עשה עמו בשושבינות בשתי נשים ובקש שיעשה עמו באשה אחת יכול לומר לו כשתשא אשה אחרת אביא לך בשתים פי' ולא אתן לך הכל בזאת האשה ומיהו גירסת הספרים אתי שפיר כדפירשית:

סבלונות

עין משפט
נר מצוה

נה א מיי' פ"ז מהלכות זכייה ומתנה הלכה ה טוש"ע אה"ע סי' ס:
נו ב מיי' שם הלכה ו טור שם:
נז ג מיי' שם הלכה ז טור שם:
נח ד מיי' שם הלכה ג:

◆

רבינו גרשום

קודם זמן שושבינות נמי: ואין בה משום רבית. אם החזיר לו זה יותר דלאו לשם רבית יהיב ליה אלא לשם מתנה: דלא קרינן ביה לא יגוש. דהיכא דמצי למתבעיה כל זימנא אם לא קבע לו זמן קרינן ביה לא יגוש ושביעית משמטתו. אבל הא הואיל ואין נגבית אלא בעונתה לית ביה משום לא יגוש. ואין הבכור נוטל פי שנים בה. בשושבינות שחוזרה לאחר מיתת האב שהיו חייבין לאביו: הוה במתא. כשנשא חבירו אשה והיה חייב להחזיר לו שושבינות ואיבעי לי' למיתי לחופתו והלכך אף דלא אתא אפי' הכי חייב לשלוח לו סבלונות משום דנגבית בב"ד. ואי לא ידע דעבד חופה כגון דהוה בשוקי בראי אך דשמע קל טבלא שמקרקשין בזוג סימן שיתקבצו לחופה איבעי ליה למיתי. ואי לא אתא אפי' הכי חייב להחזיר לו: לא שמע. שהוא רחוק הרבה משכונתו: איבעי ליה שיודיעו. שיבא: תרעומת אית ליה. גביה שלא זימנו לסעודתו אבל מיהו שלומי לישלם סבלונותיו. אבל הואיל שלא אכל שם צריך לנכות לו כן השושבינות: ועד כמה. צריך שינכה לו: אמר אביי נהגו בני גננא עד זוזא שוה בבריסיה. כלומר שוה זוז אוכל אדם כשהוא אוכל לחופה ואם נתן לו זה ד' זוזי לשושבינותו ועכשיו כשמחזיר לו סבלונותיו ולא אכל לחופתו משלם פלגא ב' זוזין וב' זוז ינכה לו משום שאם היה מאכילו לשובע לא היה אוכל פחות מב' זוזין והאי דאמר עד זוזא אתא בבריסיה היינו היכא דלית מאכל כל כך כי אם לצמצם: מיכן ואילך. כלומר יתר על כן שאם שושבינו זה אדם חשוב ולא זמנו לסעוד בחופתו והיה חייב לזה בשושבינו ד' זוז ינכה לו מאותו דורון ג' זוז משום דאם היה הוא שם היו משימין לפניו כפי חשיבותו (ד' זוזי ינכה לו מאותן). ולא היה שוה פחות מג' זוז והרביעי יחזור לו: עשה עמו. בשושבינו: בפומבי. בפרהסיא דכולה עלמא הביא עמו לשמחו. ועשה עמו אידך חופתו בצנעא מפני (שהוא לפר או מפני) אימת בני אדם ובקש שיפרע לו שושבינות בצנעא בלא קול יכול לומר לו זה לא אשלם כי אם בפומבי אני רוצה לשמוח עם אנשים הרבה בחופתו כמו ששמחתי עמו דבצניעות לא הוי שמחה כלום. וכל הני דלקמן מצי למימר הכי: באחת. כשנשא אשה אחת בקש שיפרע לו כשהוא נושא שתים כאחת לא הויא כל כך שמחה בשתי צרות אלא ביחד לאחר כשתשא לבנך או לאחיך בתולה אחת או אשה ראשונה אפרע לך שאני רוצה לשמוח עמך כמו ששמחתני אתה: עתיר נכסי. זה הוא עשיר נכסים וכרמים שבחוץ. עתיר פומבי. זה שיש לו רוב בהמות ויוצאין לרעות

מסורת הש"ס

א) ס"א בכיסי', ב) [ברכות סד.] הוריות יד., ג) סנהדרין ק:, ד) כס"א: שמח, ה) [ע"ל נחם. יעב"ץ],

◆

תורה אור השלם

1 וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה': דברים טו ב
2 כל ימי עני רעים וטוב לב משתה תמיד: משלי טו טו
3 מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בם: קהלת י ט

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמע קל טבלא. נ"ב פירוש שהיה קרוב לעיר: (ב) שם איבעי ליה לאודועיה לא אודעיה תרעומת אית ליה עליה שלומי: (ג) שם אייתיה בכפיה. נ"ב ס"א אייתי בכיסי' אכליה בכרסיה: (ד) רשב"ם ד"ה קול טבלא שתולין בקרש אחד זוג ענבל אשקלג"א בלע"ז: (ה) ד"ה עד זוזא אכליה בכרסיה זוזא היה אוכל: (ו) ד"ה כחשיבותיה וכו' ורגילין משום חשיבות לכבדו במיני: (ז) ד"ה זה רחמן כמה עניים היה רואה: (ח) תוס' ד"ה ואין השביעית וכו' בשושבינות לא יגרש לא שייך ביה למימר: (ט) בא"ד במלאי ימיו יעזבנו דפסק בלישנא קמא דפ"ק דמכות דאית ליה וכו': (י) שם ומגיה זמן עשר. נ"ב פי' שלא במשפט הוא שיעזבנו במלאי ימיו והמשפט היא שאין השביעית משמטתה ונקט לישנא דקרא אבל לא היתה כוונת ר"ת להגיה ולתקן את דברי רבינו אליהו:

◆

לעזי רש"י

אשקלג"א [אישקיליט"א], זוג (פעמון קטן).

◆

מוסף רש"י

למרי חטיא. למי שקנן תבואה למכור, כלומר לפי שקנן שמועות (ברכות סד.). כל ימי עני רעים זה בעל גמרא. שקשה ללמוד מרוב קושיות וסוגיות, שיש בו (סנהדרין ק.). זה בעל משנה. נוחה ללמוד (שם). רבא אמר איפכא. דבעלי תלמוד נהנין מיניהו שיודעו להורות איסור והיתר, אבל בעלי משנה שונה ואינו יודע מהו אומר, דאין מורין הלכה מתוך משנה (שם).

◆

רבינו גרשום (המשך)

משח. שהוא עשיר בדבר המדוד כגון איפות של חטים ואינו מרויח בהן אלא בביתו אצורין: עתיר כמס. זהו שיש לו פקדונות של כסף וזהב ואינו מרויח בהם אלא בבית אצורים. ששומע מפי רבו ויודע מה ששומע ואינו מחודד כל כך שידע לחדש דבר מדעתו: הכל צריכין למרי חטיא. שאין אדם יכול לחיות בלא חטה. זה בעל גמרא שאין אדם יכול להורות איסור והיתר ולא לדין כי אם בעל גמרא שיודע לפרש ולחקור הכל: זה בעל התלמוד. שעוסק כל היום בהויות והירוצים ובעל משנה אינו טורח

בחוץ ויש להן קול עושר. זהו בעל אגדה שיכול לדרוש בכ"מ בפני רבים בבית הכנסת ובבית המשתה ויש לו [שם] שהוא חכם: עתיר סלעין. שיש לו כסף וזהב ומשתכר בה. עתיר תקוע. זהו בעל פלפול. זה יש לו בתים הרבה ומשכירין ומביאין לו שכירותו ויש לו קול עושר כל כך: זהו בעל פלפול. שיושב בביתו ומוסיף מפלפולו: על שמרשו שמשמע דתקוע היינו בתים כדכתיב ויעקב תקע את אהלו: עתיר

שאין בה קושיות: רבא אמר איפכא. ימי עני רעים זה בעל משנה שהכל סתום במשנה. בעל תלמוד פשוט לו הכל שרואה הקושיות והתירוצים וראיות שמסייעות זו לזו: יעצב בהן זה בעל משנה. שאינו יודע לפרש סתומות שבמשנה: יסכן בם. מתחמם בהם ומתהנה זה בעל תלמוד שמאזין ומבהין מה שבתוכו: שדעתו רחבה. שדעתו קצרה. רגזן: הרחמני. שרואג בצער כל אדם. אסתנים. דאנינא דעתיה: